

Metodyka prowadzenia imprez kajakowych.

Federacja Akademickich Klubów Kajakowych

1993

1 Przygotowanie i organizacja spływu

Sprecyzowanie celów i zadań jest pierwszym etapem przygotowania wędrowki. Cele należy sprecyzować jasno i zwięźle. Unikamy podawania celów ogólnikowych, oczywistych, a co najważniejsze, nie mających odzwierciedlenia w późniejszym przebiegu imprezy. Celem spływu może być poznanie nowych, nieznanymi terenów, przeżycie wodniackiej przygody, nawiązanie nowych znajomości itp.

O ile w określeniu celów dążymy do jak największej koncentracji, pomijając te, które są oczywiste, o tyle w określaniu zadań zawsze zmierzamy do pełnego ich wykazania. Od jasnego sprecyzowania zadań, kierowanych do adresatów, którzy są w stanie je wykonać, zależy powodzenie imprezy.

Zadaniem podstawowym jest przepłynięcie przez uczestników na sprzęcie kajakowym wybranego szlaku w określonym czasie i w założony sposób. Wszystkie wymienione elementy szczegółowo muszą zostać rozpisane w zadaniach dla poszczególnych realizatorów. Jakość tych zadań zależy od rodzaju, typu i formy imprezy, którą chcemy przeprowadzić; czyli od tego jakie cele zamierzamy osiągnąć.

Rezygnacja ze szczegółowego rozpatrywania w niniejszym opracowaniu poszczególnych elementów tworzących całość organizacyjną, którą jest spływ, wynika z dwóch przesłanek. Po pierwsze, z uwagi na wielość istniejących możliwości wędrowek wodnych, omawianie szczegółowych reguł ich organizacji doprowadziłoby do stworzenia rozwlekłego, a zarazem niepełnego traktatu,

ponieważ rzeczywiste sytuacje są zawsze bogatsze od najbardziej rozbudowanych opisów. Po drugie, istnieje wiele reguł zawartych w przepisach prawa, wymogach finansowych, sprawozdawczych itp. (np. Wytoczne PTTK do organizowania turystycznych imprez kajakowych, Regulamin Spływu PZK), określających sposób postępowania w omawianych przypadkach. Reguły te są pewnym instrumentem, ulegającym zmianom, co jest dodatkowym argumentem za tym, że nie one stanowią podstawy metodyczne spływów, ale znajomość celów, które chcemy osiągnąć i umiejętność rozpisania oraz wykonania zadań realizujących założony cel.

Różnorodność możliwości wędrowek wodnych, zwalniająca od szczegółowego rozpatrywania procesu organizacyjnego, nie zwalnia od omówienia prawidłowości o charakterze uniwersalnym, jak i podania jednoznacznych zasad wynikających z praktyki spływowej.

Cele i zadania opracowane dla konkretnej wędrowki znajdują swoje odzwierciedlenie w jej **programie**. Rozpisanie programu z uwzględnieniem czasu płynięcia, okresu przygotowań i zakończenia spływu stanowi jej **plan**. Uszczegółowieniem planu jest **harmonogram wędrowki**.

Konfrontacją zamierzeń z możliwościami finansowymi jest **kosztorys imprezy**. O prawidłowości jego sporządzenia świadczy zbilansowanie wydatków z posiadanymi środkami.

Każdy spływ grupowy musi posiadać **jednoosobowe kierownictwo**. Kierownik, komandor czy też prowadzący odpowiada za całość imprezy, jego decyzje i postanowienia są obowiązujące dla wszystkich uczestników i pozostałej kadry. Nawet mała grupa wytrawnych i dobrze znających się wodniaków powinna stosować tę regułę. Ilość sytuacji występujących na spływie jest zbyt duża i zbyt szybko się zmienia, by można pozostawić ich ocenę do indywidualnego rozpatrywania przez uczestników lub do deliberowania nad nimi przez kierownictwo imprezy. Nieprzestrzeganie wymienionej reguły prowadzi do dezorganizacji spływu, a finał jego może być nawet tragiczny.

Od prowadzącego wymaga się nie tylko dobrej znajomości wiedzy wodniackiej, lecz także umiejętności kierowania zespołem. Podstawowymi zasadami kierowania grupą ludzi w czasie trwania imprezy są:

- jasne formułowanie zadań dla każdego członka zespołu i wskazywanie możliwości realizacji tych zadań,
- czuwanie nad zapewnieniem bezpieczeństwa wszystkim uczestnikom,

- gospodarowanie środkami materialnymi i realizacja zamierzeń planowanej wędrówki.

Bardzo ważnym problemem w małych grupach wędrównych jest zintegrowanie zespołu. Również w tym wypadku zasadniczą rolę powinien odgrywać prowadzący. Nie można dopuszczać do powstawania konfliktów i samowoli. Zadania winny być realizowane sprawiedliwie, piętnowane powinno być cwaniactwo i obojętność. Należy zwracać baczną uwagę na działanie wszystkich uczestników, co winno wyrażać się we wspólnym pływaniu, biwakowaniu, ogniskach, wycieczkach itp. Wdrażanie do współdziałania jest najskuteczniejsze w spływach o charakterze kształceniowym, gdzie zależy nam na wyrobieniu odpowiedzialności postaw i osobowości.

Ilość kadry na spływie uzależniona jest od ilości uczestników i stawianych zadań. W małych grupach wędrównych stanowi ją prowadzący i jego pomocnik, którym powinna być osoba przygotowująca się do samodzielnego prowadzenia spływów. Na większych imprezach, ilość kadry wynosi nawet i kilkadziesiąt osób. Na każdej jednak imprezie bez względu na wielkość kadry, nie może mieć miejsca sytuacja, w wyniku której jakiegokolwiek działanie, mające wpływ na przebieg spływu, odbywałoby się bez wiedzy prowadzącego.

Wypożyczenie każdego **spływu** stanowi sprzęt pływający, sprzęt biwakowy, ekwipunek zespołu i ekwipunek osobisty.

Charakterystyka poszczególnych rodzajów sprzętu podana jest w rozdziałach następnych, poniżej wymienimy skład poszczególnych rodzajów wyposażenia:

Sprzęt pływający dobieramy w zależności od rodzaju wędrówki. Do sprzętu zaliczamy: kajak lub kanadyjkę, komplet wiosł lub pagajów oraz komplet kamizelek ratunkowych lub kapoków. Rodzaj wybranego na wędrówkę sprzętu uzależniony jest od trudności rzeki, przeszkód na trasie, umiejętności uczestników spływu. Na szlak nizinny polecany jest kajak składany lub kanadyjka, natomiast na rzeki górskie należy wybrać kajak jedynkę lub kanadyjkę oraz kask. Sprzęt biwakowy omówiono w rozdziale „Biwakowanie i żywienie”.

2 Zasady prowadzenia spływu

Za kwalifikowaną grupę wędrówną uważamy zespół liczący od 5 do 30 osób, pokonujący wspólnie trasę, wymagającą przynajmniej 30 godzin pływania.

cia (min. 5 dni). Dni biwakowania nie mogą stanowić więcej niż 1/3 czasu spływu.

2.1 Rozpoczęcie i zakończenie spływu

Wędrówkę rozpoczynamy od wzajemnego przedstawienia się uczestników. Następnie informujemy o celach, zadaniach, charakterze, formie i typie spływu. Omawiamy trasę i program spływu. Po tych ogólnych uwagach, które nie powinny trwać dłużej niż 1 godzinę, przydzielamy uczestnikom sprzęt.

Przed rozpoczęciem przydzielania zbieramy od wszystkich dowody osobiste, karty pływackie, ewentualnie wymagane legitymacje, czy też skierowania na obóz. Na ich podstawie sporządzamy listę uczestników. Załogi na kajaki 2-osobowe dobierają się same, bądź też są wydzielone przez prowadzącego, dokonującego doboru załóg na podstawie kryteriów: doświadczenia wodniackiego, wieku, płci i umiejętności pływania. Skład poszczególnych osad nie musi być stały, w trakcie spływu można dokonywać w nich zmian podyktowanych względami organizacyjnymi czy też bezpieczeństwem ich członków.

Każdemu uczestnikowi imprezy przydzielamy kajak lub miejsce w nim, wraz z pełnym wyposażeniem wodniackim i biwakowym. Cały rozdzielany sprzęt winien być oznaczony wyraźnymi i trwałymi numerami porządkowymi. Dobrą regułą jest przyporządkowanie tych samych numerów części przydzielonego sprzętu (np. kajak 2-osobowy nr 3, dwa wiosła nr 3, dwa kapoki nr 3, dwa materace nr 3, namiot nr 3). Sprzęt przydzielamy na cały czas trwania wędrówki. Wyjątkiem są spływy szkoleniowe odbywające się na różnorodnym sprzęcie.

Aktualną informację o ilości i jakości sprzętu oraz o sposobie jego użytkowania zamieszczamy w tzw. **zeszycie sprzętu**. Po zapisaniu stanu początkowego, zapisujemy komu sprzęt został przydzielony.

W trakcie spływu zapisujemy na bieżąco awarie sprzętu, jego naprawy i braki. Na zakończenie spływu, przyjmując sprzęt od uczestników dokonujemy wpisów stwierdzających aktualny jego stan użytkowy. Podsumowując zeszyt, możemy stwierdzić aktualną ilość i jakość sprzętu, określić wymagane uzupełnienia i naprawy oraz ustalić na bieżąco przebieg użytkowania.

Umieszczanie pełnych i zarazem zwięzłych, prawdziwych, bieżących wpisów w zeszycie sprzętu, jest nie tylko ułatwieniem dla prowadzącego ale także czynnikiem mobilizującym do dobrego obchodzenia się ze sprzętem. Zeszyt sprzętu jest bardzo przydatny klubom organizującym spływy na własnym

sprzęcie, szczególnie gdy sprzęt ten jest bezpośrednio przekazywany z jednego spływu na następny.

Bez względu na prowadzoną dokumentację sprzętową, obowiązkiem kierownika grupy jest codzienny przegląd kajaków (czystość i uszkodzenia) oraz dokonanie w połowie wędrówki dokładnego przeglądu całości powierzonych uczestnikom sprzętu.

Wymagając dobrego obchodzenia się ze sprzętem, kontrolujemy postępowanie uczestników na bieżąco, nie dając się zwieść twierdzeniom w rodzaju: „za sprzęt odpowiadam ja i kogo to obchodzi co ja z nim zrobię, jeżeli go zniszczę czy zgubię, to za straty zapłacę”.

Każdy spływ traktujemy w zasadzie jako szkoleniowy, na którym zarówno uczestnicy jak i prowadzący powinni skorzystać z wiedzy doświadczonych kajakarzy.

Po rozdzieleniu sprzętu ponownie zbieramy grupę i pokazujemy jej jak wygląda prawidłowe rozmieszczenie bagaży w kajaku. Jeżeli płyniemy w kajakach składanych, to przedtem pokazujemy, jak należy kajak montować. Ponadto demonstrujemy sposób wsiadania, siedzenia i wysiadania z kajaka, a także sposób odbijania i przybijania do brzegu. Demonstrujemy prawidłowe wiosłowanie, objaśniamy zasady płynięcia w tempie i płynięcia w szyku oraz podajemy określenia, dotyczące czasu płynięcia.

Rodzaje pokazów i ich czas trwania uzależniony jest od doświadczenia osób znajdujących się w grupie. W czasie przekazywania umiejętności i nawyków wodniackich w możliwie szerokim stopniu korzystamy z pomocy uczestników, którzy posiadają już pewien zasób wiedzy wodniackiej. Z pomocy tej korzystamy nie tylko w trakcie pierwszego dnia, ale również w czasie trwania całego spływu. Nie ludźmy się, że w trakcie jednego praktycznego treningu, przeprowadzonego w czasie przygotowania grupy do odpłynięcia, uczestnicy przyswoją sobie prawidłowo zalecone umiejętności. W ciągu całej wędrówki eliminujemy błędy, uczymy prawidłowych technik i nawyków. Przy przekazywaniu umiejętności technicznych bardzo dużą pomoc oddaje płynięcie w szyku.

Otwarcie spływu organizujemy we wczesnych godzinach przedpołudniowych, a zakończenie wczesnym popołudniem lub rano. Powinniśmy organizować tak wędrówkę, by uczestnicy mieli zapewnioną możliwość noclegu dzień przed jej rozpoczęciem, a także po jej zakończeniu.

2.2 Wachty.

Wachty w całości dobierają się drugiego dnia spływu, wtedy każda wachta wybiera kierownika, który koordynuje pracę zespołu.

Czynności wachty podczas zakładania obozu:

- rozbicie namiotu gospodarczego i skompletowanie w nim sprzętu kuchennego i obozowego;
- zabezpieczenie, przygotowanie i rozpalenie ogniska;
- wykopanie dołu na śmieci;
- następną czynnością jest gotowanie wody i przyrządzanie posiłku;
- po posiłku wachta myje i chowa do namiotu gospodarczego naczynia kuchenne oraz sprzęt obozowy;
- do obowiązków wachty należy również zaplanowanie i zrobienie niezbędnych zakupów;

Czynności wachty przed wypłynięciem:

- pobudka;
- przyrządzenie posiłku na odpowiednią porę (czas potrzebny na przygotowanie posiłku to około 1 godz);
- spakowanie sprzętu obozowego;
- zwinięcie ogniska, zatarcie jago śladów;
- uporządkowanie niewykorzystanego drewna;
- wysprzątanie terenu obozowego;
- zasypanie dołu na odpadki;
- zapoznanie kierownika z planowanymi zakupami prowiantu;

Gdy na trasie wędrówki przewidziany jest postój na szybki posiłek, do zadań wachty należeć będzie wysegregowanie naczyń i prowiantu potrzebnego do przygotowania posiłku, zabezpieczenie go przed wilgocią i załadowanie go do kajaków płynących na czele szyku (przy spływach masowych) w taki sposób, by można było prowiant wyjąć bez gruntowego rozpakowywania kajaka.

2.3 Odprawa i szyki płynięcia

Każdego dnia winna odbywać się **odprawa** z udziałem wszystkich uczestników. W dniu, w którym będziemy płynąć, przeprowadzamy odprawę w chwili, gdy wszyscy uczestnicy są gotowi do odpłynięcia, a więc po składowaniu biwaku, zjedzeniu śniadania, wodowaniu i załadowaniu kajaków. W dni biwakowe odprawę przeprowadzamy po śniadaniu.

Na odprawie informujemy o trasie, którą będziemy danego dnia płynąć, zwracając uwagę na przeszkody, które mogą wystąpić i sposób ich pokonania. Ustalamy szyk, tempo płynięcia oraz miejsce i czas odpoczynku, zakupów, zwiedzania. Rozdzielamy zadania. Udzielamy ewentualnych pochwał lub upomnień, dokonujemy ocen i podsumowań dnia poprzedniego.

Czas odprawy nie powinien wynosić więcej niż 15 minut, stąd konieczność dobrego przygotowania jej przez prowadzącego. Dokładniejsze omawianie trasy, wydarzeń na spływie, spotykanych zjawisk wodnych itp. dokonujemy wspólnie z uczestnikami nie w trakcie odprawy, ale na biwaku przy wieczornym ognisku, gdzie jest czas na omawianie szczegółów, dyskusję, polemikę. Podajemy wówczas również program dnia następnego. Na odprawie musimy już posiadać wypracowaną decyzję, ułożoną bądź w formie jednoznacznej bądź alternatywnej, uzależnionej od warunków panujących na trasie, zachowania uczestników, pogody itp.

Przed rozpoczęciem odprawy prowadzący winien sprawdzić stan w jakim zostało pozostawione miejsce biwakowania oraz sprawdzić gotowość wszystkich uczestników do płynięcia.

Po zakończeniu odprawy cała grupa odpływa wspólnie. Ostatni wsiada do kajaka zamykający spływ. Jest to osoba wyznaczona przez prowadzącego (najczęściej pomocnik), względnie sam prowadzący, jeżeli w danym dniu na prowadzenie spływu wyznaczył kogoś innego.

Każdy spływ winien płynąć zawsze w **szyku**, to znaczy, że wszystkie osady znajdują się między kajakiem prowadzącego a kajakiem zamykającym.

Osady prowadzącej nie można wyprzedzać. Ona reguluje tempo płynięcia i określa jego czas. Za osadą zamykającą nikt nie może pozostawać - **osada ta wiezie reperaturkę i apteczkę**. Na rzekach gdzie ze względu na przeszkody i ilość zakrętów zdarza się, że osada nie widzi w pewnych okresach osady następnej, powinniśmy oprócz osady zamykającej wyznaczyć drugą osadę, która będzie poprzedzała osadę zamykającą. Jej zadanie polega na tym, aby w razie wywrotki lub awarii sprzętu osady zamykającej, osada ta nie pozostała sama.

Szyk w zależności od warunków na trasie, rodzaju imprezy i kwalifikacji uczestników będzie miał różne formy, a mianowicie zwartą, ścisłą i dowolną.

Szyk zwarty, polegający na tym że kajaki płyną jeden za drugim w odległości od 1/2 do 5 długości kajaka, stosujemy w warunkach trudnych (duża fala, przeszkody na trasie grożące wywrotką, przenoski, możliwość zabłądzenia). Zaletą tego szyku, poza możliwością zmniejszenia niebezpieczeństwa, jest możliwość przekazywania umiejętności wyboru właściwej drogi płynięcia i prawidłowej techniki pokonywania przeszkód. Na szlakach żeglugowych o dużym ruchu płyniemy zawsze w szyku zwartym. Na jeziorach często stosujemy szyk „grupowy” tzn. osady płyną w szyku zwartym po dwie lub trzy obok siebie. Poprawia to zdecydowanie zwartość grupy, dyscyplinę płynięcia, ułatwia prowadzącemu czuwanie nad wszystkimi uczestnikami.

Szyk ścisły: poszczególne osady płyną w ustalonej przez prowadzącego kolejności. Szyk ten stosujemy gdy występują braki w umiejętnościach uczestników lub ich zła wola dezorganizuje przebieg płynięcia. Osadom takim wyznaczamy miejsce bezpośrednio za prowadzącym, który reguluje tempo i czas płynięcia - jest to element mobilizujący dla słabych załóg. Ponadto w szyku ścisłym płyniemy również wtedy, gdy warunki wymagają opieki wprawniejszych załóg nad nowicjuszami, względnie gdy zależy nam na tym, by pewne osoby lub wieziony przez nie bagaż znalazł się jak najszybciej na miejscu biwakowania (np. wachta, sprzęt kuchenny).

W szyku dowolnym osady płyną między prowadzącym a zamykającym w dowolnej kolejności

W praktyce stosuje się często szyki o formach mieszanych, jak np. szyk ścisły dla trzech pierwszych osad, a dla pozostałych dowolny, szyk ścisły i zwarty zarazem.

Raz jeszcze należy powtórzyć, że zawsze płyniemy w szyku, to znaczy, że nie może być tak, by uczestnicy wyprzedzali prowadzącego spływ po wodzie lub zostawali za zamykającym. Wymieniona reguła jest ważna dla każdego

rodzaju i typu spływu. Jedynie ściśle jej stosowanie może zapewnić bezpieczeństwo i współpracę całej grupy spływowej. Najbardziej niebezpieczne sytuacje powstają z powodu rozczłonkowania się płynącej grupy. Sytuacje takie nie tylko dezorganizują, ale i demobilizująco wpływają na jego uczestników.

Rozpiętość szyku małej grupy wędrownej winna się mieścić w granicach do 20 minut, w zależności od trasy i czasu płynięcia. W spływach masowych, jeżeli nie stosuje się podziału na małe grupy płynących, to szyk będzie bardziej rozarty, czasem do kilku godzin. W spływach tego typu co jakiś czas (np. co godzinę) winny płynąć osady z reperaturką i apteczką, względnie punkty pomocy winny się znajdować na brzegach.

2.4 Tempo i czas płynięcia

Wymienione określenia służą do oznaczenia stopnia aktywności w pokonywaniu trasy i oznaczają: **tempo wiosłowania** - czas wiosłowania w minutach w ciągu godzinnego płynięcia,

czas płynięcia - suma godzin wiosłowania w tempie i czasu pokonywania przeszkód (przenoski, przepychania, przesuwania, przeciąganie, holowanie, spływanie).

W turystyce kwalifikowanej tempo wiosłowania jest największe i wynosi od 50 do 55 minut wiosłowania w godzinie płynięcia. Świadome przestrzeganie obranego tempa wiosłowania sprzyja optymalizacji wysiłku. Wiosłowanie rytmiczne, bez częstych przerw przez dłuższy okres czasu, powoduje mniejsze zmęczenie, niż wiosłowanie z częstymi przerwami. Po pewnym wdrożeniu się do stosowania wysokiego tempa wiosłowania samo wiosłowanie będzie pod względem swej uciążliwości czynnością podobną do chodzenia.

Tempo wiosłowania uzależnione jest od rodzaju spływu, charakteru odcinka rzeki, po której płyniemy, ilości i jakości przeszkód, pogody. Prowadząc spływ powinniśmy wiedzieć, jakie tempo trzeba zastosować, aby wykonać zaplanowane zadanie, czy rzeczywiście tempo pokrywa się z ustalonym, jaka jest przyczyna ewentualnych odchyień.

Szybkość płynięcia regulujemy w zależności od naszych możliwości kondycyjnych w stosunku do ustalonego tempa. Prowadząc grupę, szybkość płynięcia dostosowujemy do najsłabszej osady, dlatego tak ważnym jest dobór załóg oraz występujące wśród nich zróżnicowanie.

Początkującym wodniakom bardzo trudno jest wdrożyć się do płynięcia w ustalonym tempie z odpowiednio dobraną szybkością, często w pierwszych

okresach szarżują, narzucając zbyt szybkie wiosłowanie, a później nie starcza im sił na płynięcia w tempie. Uświadomienie uczestnikom spływu znaczenia płynięcia w tempie oraz wdrożenie im go jest jednym z podstawowych, a jednocześnie niełatwych zadań prowadzącego.

Średniozaawansowana grupa spływowa płynąca w tempie 50 min. (50 min. wiosłowania, 10 min. przerwy) przebywa na spokojnej wodzie stojącej odcinek długości 4 - 5 km, a na rzece o średniej prędkości prądu, na której nie występują przeszkody od 5 do 7 km.

Po trzech godzinach płynięcia w tempie, zawsze stajemy na dłuższą przerwę lądową, która trwa od 30 minut do 3 godzin. Czas tej przerwy nie wlicza się do czasu płynięcia. Powszechnie przyjęte jest podawanie długości szlaku jak i poszczególnych jego odcinków, w kilometrach. Celowym byłoby podawanie wielkości szlaku w godzinach płynięcia, ponieważ nie ilość kilometrów, ale w głównej mierze czas płynięcia, w którym uwzględnione są przeszkody, określa wysiłek potrzebny na przebycie danego szlaku.

W realizacji spływów wieloetapowych, często spotykanym błędem jest jego opóźnienie już w pierwszym jego okresie. W rezultacie prowadzi to do wydłużenia czasów płynięcia w okresie końcowym. Przyczyną tego stanu są zbyt długie przygotowania grupy do wypłynięcia (czasem 3 - 4 dni), krótkie odcinki spływowe oraz nadmierna ilość dni niespływowych. Brak rytmiczności i końcowa „szturmowszczyzna” może zniechęcić do wędrowki kajakowej tych, którzy dopiero zaczynają poznawać jej smak, jak i zubożają spływ o poznanie odcinków mijanych w pośpiechu.

2.5 Wypoczynek

Wystarczająca ilość wypoczynku w dużym stopniu warunkuje powodzenie spływu. Braki w tym zakresie powodują wśród uczestników stany zniechęcenia i nerwowości. Doprowadzają do konfliktów, dezorganizują wędrowkę.

Wypoczynek nocny powinien wynosić od 7 do 9 godzin. Wdrożenie uczestników spływu do przestrzegania tej reguły napotyka często na trudności, wynikające z niecodziennej sytuacji jaką jest spływ. Dzień pełen nietypowych wrażeń nie zachęca do szybkiego pójścia spać. Pamiętajmy, że nie wszyscy mają jednakową kondycję fizyczną, oraz że opóźnienie na trasie może spowodować niezrealizowanie trasy wędrowki zgodnie z programem lub zrealizowanie jej przy zwiększonym wysiłku słabszych uczestników, a przecież kwalifikowana turystyka kajakowa powinna być m.in. wypoczynkiem.

Zapewnienie odpoczynku nocnego wymaga przestrzegania przez uczestników pewnych ustaleń, o słuszności których winni być przekonani, np. przestrzegania czasu ciszy nocnej trwającej od 23.00 do 6.00, a na campingach od 22.00 do 6.00. Na palenie ogniska po capstrzyku zgadzamy się pod warunkiem, że osoby przebywające przy nim zachowują się cicho i przed pójściem spać dokładnie zgaszą ogień, a rano nie ma kłopotów, wynikających z ich ospałości.

Prowadząc spływ dbamy o wszystkich uczestników.

Nawet przy zapewnieniu odpowiedniej ilości snu i okresów odpoczynku po kilku dniach spływu (najczęściej 3 - 5 dni) zauważalne staje się zmęczenie. Znużenie to wynika ze zmian w warunkach bytowania. Ustępuje po przystosowaniu się organizmu do nowego środowiska. W tym czasie wskazany jest dzień odpoczynku (4 lub 5 dzień spływu). Dobrą zasadą jest rozpoczęcie wędrówki pierwszego, a najpóźniej drugiego dnia spływu. Najtrudniejsze jest to do zrealizowania w małych grupach wędrownych, szczególnie gdy uczestnicy przygotowują wyżywienie wspólnie. W spływach masowych sztywnie ustalony regulamin wędrówki spływu wyklucza możliwość powstawania opóźnień. Rozpoczęcie wędrówki na spływach kwalifikowanych trzeciego dnia lub później świadczy o brakach w przygotowaniu i słabości organizacyjnej kadry i stawia pod znakiem zapytania wykonanie zadań spływu. Dobry wypoczynek powinien być zarazem bezpieczny. Dlatego w miarę możliwości wybieramy miejsca przeznaczone na biwaki. Są to najczęściej stacje wodne lub przystanie. W małych osiedlach lub wsiach winniśmy nasz nocleg uzgodnić z najbliższym domostwem lub zgłosić u sołtysa.

W zasadzie specjalne pilnowanie obozu nie jest konieczne. Wystarczy, że w ciągu dnia ktoś z uczestników stale w nim przebywa, w nocy sprzęt pływający wyjęty jest z wody a wyposażenie i rzeczy schowane do namiotów. Wystawianie wart na noc jest wyjątkiem. Dokonujemy tego w wypadkach faktycznego zagrożenia lub gdy w programie spływu zakładamy jakieś zadania zabawowo-szkoleniowe wymagające takich przedsięwzięć.

2.6 Pokonywanie przeszkód

Sposób pokonywania przeszkód na trasie ustala prowadzący. W miejscach trudnych ustala szlak zwarty - płynąć pierwszy, wskazuje prawidłową drogę i technikę. W miejscach gdzie przepychamy, przesuwamy, przeciągamy lub spławiamy kajak stosujemy regułę wzajemnego wskazywania metody po-

stępowania. Polega ona na tym, że prowadzący pokazuje płynącej za nim osadzie prawidłowy manewr wraz z istotnymi uwagami. Druga osada instruuje następną i podobnie jak prowadzący pokonuje przeszkodę. Trzecia osada demonstruje przejście czwartej, itd.

Przy przeszkodach, gdzie istnieje niebezpieczeństwo wywrotki, prowadzący staje za przeszkodą, czekając, aż wszystkie załogi spływu przepłyną przez nią i dopiero wówczas prowadzi spływ dalej. Wstrzymanie spływu w takim miejscu jest pozorną stratą czasu, gdyż w przypadku wywrotki lub awarii czas spływu zwiększa się o wiele więcej. Oczywiście instruowanie i oczekiwanie przy przeszkodach uzależnione jest od umiejętności grupy, którą prowadzimy. Zawsze jednak, prowadząc nawet najbardziej zaawansowaną grupę, wstrzymujemy spływ i oczekujemy w miejscach, gdzie możliwość wywrotki jest w dużym stopniu prawdopodobna, a skutki jej stwarzają poważne niebezpieczeństwo dla ludzi lub sprzętu (głęboka woda, nieczyste dno, wiry, niedostępny brzeg, zatory z drzew i gałęzi itp.). Na spływach masowych w miejscach takich wystawiamy ratowników. Śluzowania dokonujemy całą grupą. Podobnie przy uciążliwych przeszkodach winniśmy zważać na współdziałanie uczestników, oraz na prawidłowy przebieg przewózki (wyładowanie kajaków, dobór miejsca dobicia, przenoszenia i wodowania). Dopływając do trudnego miejsca na rzece prowadzący powinien zatrzymać się w bezpiecznej odległości od niego tak, aby każdy mógł spokojnie dopłynąć do brzegu, nie wyprzedzając prowadzącego. Jeżeli miejsce jest szczególnie trudne, instruktor decyduje o płynięciu lub przenosce. Sprawa przenoski jest prosta - przenosimy sprzęt wskazaną przez kierownika drogą. Pokonywanie przeszkody powinno być ubezpieczane przez grupę asekuracyjną z brzegu i wody. Stanowią ją najczęściej doświadczeni kajakarze z linami i rzutkami lub osoby zabezpieczone liną, aby w razie potrzeby mogły wejść do wody oraz kajakarze, najlepiej na „jedynce”, poniżej przeszkody na spokojnej wodzie. Przeszkoda powinna być ubezpieczona w paru punktach: na wysokości przeszkody i poniżej. Gdy wszystko jest przygotowane, płynie pierwsza osada (najlepiej kajakiem bez bagażu) i po przepłynięciu trudnego odcinka dzieli się uwagami z pozostałymi, proponując jego przepłynięcie lub zrezygnowanie z pokonywania go. Po przepłynięciu ostatniej osady osoby asekurujące pakują sprzęt ratowniczy do kajaków i spływ można prowadzić dalej. Należy zwrócić uwagę na szczególnie ważną rolę dobrze przeprowadzonej asekuracji na trudnych technicznie rzekach, gdzie np. w razie wywrotki kajaka uczestnik znajduje się w dużym niebezpieczeństwie. Asekuracja powinna dotyczyć także sprzętu, który mo-

że ulec zniszczeniu lub uszkodzeniu, nie mówiąc już o sprzęcie pływającym, który możemy bezpowrotnie stracić.

2.7 Biwakowanie

Miejsca biwakowania należy ustalać przed spływem (umieszczamy je w programie).

Czynności dokonywane przez grupę wędrowną po przybyciu na biwak można usystematyzować następująco:

- Po wylądowaniu kajaki wynosimy na brzeg, klarujemy i składamy w wyznaczonym miejscu.
- Prowadzący wskazuje miejsce ułożenia kajaków, wyznacza miejsce na ognisko, na dół odpadowy, miejsce rozwieszenia liny do suszenia odzieży oraz wskazuje miejsce rozstawienia namiotów (dokładny przydział miejsca na rozbicie poszczególnych namiotów stosowany jest rzadko, częściej spotyka się go w grupach harcerskich lub wojskowych).
- Wszyscy uczestnicy z wyjątkiem wachty, która rozpala ognisko i przygotowuje posiłek, znoszą drewno na ognisko.
- Uczestnicy rozbijają namioty (również namioty członków wachty) i zagospodarowują je. Następnie pomagają wachcie w szybkim przygotowaniu posiłku lub robią zakupy.

Inne zajęcia na biwaku jak gry sportowe, zabawy, wycieczki, kąpiel, szkolenie itp. odbywają się w miarę ustalonego programu lub zapotrzebowania. Jeżeli kąpiel połączona jest z pływaniem to winna się odbywać w grupie, a przy pływaniu na dalsze odległości zawsze ubezpiecza pływających osoba w kajaku, znajdującym się na wodzie. O wszelkich indywidualnych wycieczkach tak lądowych jak i wodnych powinno się powiadomić prowadzącego i uzyskać od niego zgodę. Prowadzący powinien zawsze wiedzieć, gdzie znajdują się uczestnicy i kiedy wrócą. Taki sposób postępowania podyktowany jest z jednej strony wymogami bezpieczeństwa, z drugiej uczy współdziałania i współpracy w grupie.

2.8 Współdziałanie prowadzących z uczestnikami

Uświadomienie wszystkim uczestnikom zadań spływu i wskazanie możliwości ich zrealizowania jest podstawą współdziałania kierownictwa z uczestnikami. Następnie ważne jest jasne i zwięzłe stawianie wymogów oraz konsekwentne egzekwowanie ich wykonania. Brak konsekwencji w postępowaniu prowadzącego, niepewność w podejmowaniu decyzji jest pierwszą przyczyną powstawania niesnasek na spływie. Następne to faworyzowanie któregoś z uczestników oraz bierne poddawanie się nastrojom grupy (np. zaczął padać deszcz to spływ kończymy, przyjemna restauracja - to posiedzimy jeszcze do wieczora, miłe ognisko, to siedzimy do rana).

Prowadzący powinien ciągle zachęcać grupę do wykonywania zadań spływu oraz do przestrzegania zasad sztuki i wiedzy wodniackiej. Styl i sposób motywowania może być różny. Nie jest jednak żadnym stylem ani sposobem przyjęcie przez prowadzącego reguły: są dorośli, wiedzą co robią. Tym samym ograniczenie swej roli do rozdania, zebrania sprzętu i poinformowania każdego dnia (a czasem tylko na początku spływu), gdzie i kiedy się spotykamy. Po zakończeniu takiego spływu sprzęt przydzielony na obóz znajduje się najczęściej w opłakanym stanie, a dzięki dużej swobodzie udzielonej przez kierownika uczestnikom może nastąpić rozbicie na grupy, realizujące swój wewnętrzny program, czasami nie mający z nakreślonymi zadaniami nic wspólnego.

Spływ jako grupa wędrowną jest jedną z najtrudniejszych do prowadzenia. Składa się na to ciągle obcowanie z żywiołem, wielość elementów kształtujących spływ i „samowystarczalność” bytowania. Dobre prowadzenie spływu wymaga dużego poczucia odpowiedzialności, a zarazem stanowczości, wiedzy i doświadczenia. Uczestnicy szybko się orientują, jaki jest prowadzący, na jego bylejąkość odpowiadają swoją bylejąkością. Kłótnie, zatargi, sobkostwo stają się wtedy zjawiskiem codziennym.

Prowadzącego winna cechować duża elastyczność w postępowaniu, a zarazem pryncypialność. Grzeczność i wyrozumiałość, a jednocześnie wyraźne określanie wymogów i konsekwentne ich rozliczanie.

W zależności od rodzaju, typu i formy imprezy ilość i waga zadań przydzielonych uczestnikom będzie różna. Grupy te dzieli się na wachty, liczące od 2 do 6 osób. Wachcie przydzielane są stałe zadania, wynikające z porządku dnia spływu (budzenie, cisza, ognisko, porządek itd.), oraz doraźne, wynikające z sytuacji (pilnowanie, naprawa itp.). codziennie inna wachta jest wachtą

dyżurną, co wcale nie oznacza, że zadania do wykonania ma tylko wachta dyżurująca. Każda wachta wybiera szefa wachty.

Po dwóch, trzech dniach wędrówki uczestnicy spływu wybierają Radę Spływu. Są to najczęściej trzy, cztery doświadczone osoby z grupy, obdarzone przez większość zaufaniem. Zadaniem Rady Spływu jest kontrolowanie wydatków finansowych oraz czynne współuczestnictwo w realizowaniu zadań spływu. Rada Spływu rozpatruje postulaty i uwagi uczestników, dotyczące przebiegu wędrówki, zajęć, programu itp. Ostateczne decyzje należą do prowadzącego, zgodnie z zasadą jednoosobowego kierownictwa, która na spływie musi być konsekwentnie przestrzegana. Bardzo ważna jest rola Rady Spływu w wypadku wystąpienia konfliktów w grupie, zarówno ze strony uczestników jak i kierownika. Rada Spływu powinna ostro reagować na wykryte nieprawidłowości, a wszystkie zmiany przedstawiać uczestnikom i kierownictwu w formie propozycji.

Prowadzący powinien zawsze reagować na wypadki naruszania ustalonego porządku, nieprzestrzegania zasad bezpieczeństwa, braku dbałości o powierzony sprzęt i niewłaściwego zachowania się. Reakcja nie może jednak przybierać formy ciągłego zręczenia. Skuteczniejsze i właściwsze (jeżeli sytuacja nie wymaga interwencji natychmiastowej) jest ocenienie niewłaściwego postępowania na odprawie, gdzie może ono przybrać formę upomnienia, nagany lub ostrzeżenia o usunięciu ze spływu. Jeżeli nasze uwagi nie odnoszą skutku, to osobie naruszającej normy współżycia proponujemy opuszczenie spływu, względnie wykluczamy ją z wędrówki. Po podjęciu decyzji o wykluczeniu należy sporządzić protokół, w którym należy podać powody motywujące szkodliwość dalszego pobytu na obozie danej osoby. Protokół powinna podpisać Rada Spływu oraz kierownik i dołączyć do sprawozdania ze spływu. Szczególnie w małych grupach wędrównych powinniśmy być uczuleni na niewłaściwe postawy uczestników, takie jak cwaniactwo i brak poczucia odpowiedzialności.

Prowadząc spływ nie możemy traktować uczestników jak małych dzieci czy też jak oddział wojskowy. Takie postępowanie w sytuacji spływowej jest śmieszne a zarazem prowadzi do zmniejszenia inwencji i spontaniczności. W sytuacji, gdzie oczekiwania uczestników i prowadzącego są zbyt rozbieżne, należy spływ rozwiązać. Lepiej jeśli impreza nie odbędzie się, niż gdyby była zrealizowana z naruszeniem wartości tworzonych przez turystykę.

2.9 Etykieta wodniacka

Etykieta wodniacka sprowadza się do kulturalnego zachowania się załóg na wodzie i na biwaku, do stałej dbałości o sprzęt oraz do przestrzegania ceremoniału wodniackiego.

Płynąc kajakiem siedzimy w kokpicie. Nigdy nie siadamy na pokładzie i nie kładziemy się na nim. Nogi trzymamy także w kokpicie. Do kajaka wchodzimy w miękkim obuwiu lub w skarpetach. Pływanie boso w kajaku nie jest wskazane, stopy szybko marzną, a w kajakach plastikowych grożą nam obtarcia i uczulenia. Dbamy zawsze o czystość osobistą i czystość sprzętu. Nawet w czasie płynięcia uważamy czy nie wieziemy na pokładzie liści, gałęzi, piasku itp., zanieczyszczeń spowodowanych płynięciem pod drzewami i krzewami.

Cały bagaż winien zmieścić się w kajaku. Jeżeli nie jest tak, to albo sprzęt jest nieodpowiedni albo nasze umiejętności w pakowaniu są niewłaściwe, lub też wzięliśmy za dużo bagażu.

Chcąc przyozdobić kajak gałą banderkową przeciągamy linkę przez maszt mocując jej końce na dziobie i rufie. Na linie mocujemy różnego rodzaju proporczyki i banderki. Na falochronie kajaka umieszczać można na stałe plakietki spływowe. Nie umieszcza się plakietek na innych częściach kajaka.

Wszelkiego rodzaju linki (cumownicze, holownicze, sterowe, do żagli) zakończone winny być opaskami i stanowić jednolitą całość (nie związaną z kałków). Przywiązujemy linki za pomocą właściwego węzła.

Ubiór nosimy czysty i stosowny do pogody. Wybierając się do osiedli tak miejskich jak i wiejskich, ubieramy się tak, by nie razić mieszkańców ekstrawagancją.

Zarówno na wodzie jak i na biwaku oraz w osiedlach i przy ognisku zachowujemy się spokojnie, bez wrzasków i głośniejszych śpiewów. Miejsce przy ognisku dostępne jest dla wszystkich. Osoby przygodne, które zatrzymują się przy naszym ognisku, winny być traktowane jako nasi goście. Przybyłych „gości” zdecydowanie jednak wypraszamy, jeśli ich zachowanie jest nieodpowiednie.

Po przybyciu na miejsce biwakowe, na którym już ktoś jest, idziemy się przedstawić i zapytać czy możemy obok biwakować. Nasz obóz rozbijamy tak, by nie przeszkadzać biwakującym, nie zagrażać im drogi do wody i do lasu, a także nie zakłócać odpoczynku.

Osobom prowadzącym spływ okazujemy szacunek, chociażby byli od nas

młodszy lub o mniejszym doświadczeniu wodniackim. Przyjętą formą zwracania się do prowadzących na spływach masowych jest tytuł „Komandor”. W małych grupach wędrownych jest to forma zbyt pretensjonalna. Dlatego zwracamy się do siebie najczęściej po imieniu. Cała grupa żywi się wspólnie, posiłki zaczynamy dopiero po rozpoczęciu jedzenia przez prowadzącego.

Do ceremoniału wodniackiego poza noszeniem banderki, gali banderkowej, pozdrawianiu wiosłami, należy noszenie odznak kadrowych (przewodnickie, instruktorskie, przodownicze) i turystycznych (TOK, Odznaka Turystyczna PZK, ICF).

Mijające lub wyprzedzające się na wodzie osady z różnych spływów pozdrawiają się wzajemnie. Pozdrawiamy się tylko w trakcie wiosłowania a nie spływania czy stania. Pozdrowienia dokonuje się poprzez poziome podniesienie wiosła w górę, podobnie jak przy przymierzaniu chwytu wiosła (ponad głowę, między przedramieniem a wiosłem kąt prosty). Zasadą generalną salutowania jest pozdrawianie słabszych przez silniejszych: pływacy z prądem pozdrawia pływającego pod prąd, osada męska osadę żeńską lub osadę mieszaną, młodzi starszych itd. Można także pozdrawiać z wody osoby znajdujące się na lądzie. Pozdrowienie to stosuje się wyjątkowo i tylko do osób, którym chcemy okazać szczególny szacunek.

Znajdując się na wodzie nie palimy tytoniu, nie gwizdźmy. Zwyczaj gwizdania wywodzi się z praktyki morskiej, gdzie na dużych żaglowcach różne tony i melodia gwizdania miały odpowiednik w komendach. Zakaz gwizdania i palenia na wodzie, poza podkreślaniem wspólnoty tradycji wodniackiej, wdraża do opanowania odruchów.

Do zagadnień etyki i praw należy **nakaz udzielania pomocy osobom, które znalazły się w niebezpieczeństwie lub uległy wypadkowi**. Wywrotki, awarie nieszczęśliwe wypadki, jeżeli zagrażają zdrowiu lub życiu człowieka, wymagają natychmiastowej pomocy i interwencji. Zobowiązani jesteśmy także do ratowania mienia społecznego, indywidualnego i osobistego.

W razie udzielania pomocy przede wszystkim unikamy paniki, sensacji, a w szczególności drwin. Każda wywrotka czy awaria winna wzbudzić refleksję nad przyczyną jej powstania. Zrozumienie błędu pomoże wyeliminować powstanie podobnych sytuacji.

3 Rozliczenie spływu

Kierownik jest odpowiedzialny za finansowe rozliczenie imprezy po zakończeniu spływu. Wszystkie formalności finansowe załatwiamy z instytucją rozliczającą spływ. Podstawę do prowadzenia operacji pieniężnych stanowi kosztorys spływu zatwierdzony przez organizatorów i jednostki dofinansowujące. W celu prawidłowego rozliczenia kierownik powinien zbierać rachunki za żywność, otrzymywane tak w trakcie trwania jak i w czasie przygotowań do spływu, rachunki za noclegi, bilety na tzw. program, rachunki umowa-zlecenie za np. przewózkę sprzętu oraz inne wydatki. Wszystkie dowody finansowe muszą być opisane na odwrocie tj. zawierać wyjaśnienie celowości zakupu i muszą być podpisane przez kierownika i Radę Spływu. Rozliczenie wydatków powinno nastąpić jak najszybciej po zakończeniu imprezy. Ze względu na różne przepisy obowiązujące w poszczególnych organizacjach i instytucjach niecelowym jest opisywanie sposobu rozliczania. W każdym razie w trakcie przygotowań do obozu kierownik powinien dokładnie poznać zasady rozliczeń, obowiązujących w danej instytucji, **aby nie był później zaskoczony „nieoczekiwanymi” wymaganiami księgowości**.

Planowane koszty i rzeczywiste wydatki przedstawiamy w formie sprawozdania finansowego. Jeżeli po sporządzeniu sprawozdania okaże się, że pozostała nadwyżka, wówczas należy ją przekazać współorganizatorowi, dofinansowującemu określoną pozycję w kosztorysie. W przypadku przekroczenia planowanych wydatków w jednej lub kilku pozycjach, mieszczących się w ogólnej, zaplanowanej kwocie, dokonuje się odpowiednich przesunięć między pozycjami, uzgadniając to z organami finansującymi.

Uzupełnieniem merytorycznym sprawozdania finansowego jest sprawozdanie opisowe, które powinno zawierać opis zrealizowanego programu, dokonane zmiany w porównaniu z planem wraz z ich uzasadnieniem. W końcowej części sprawozdania należy przedstawić wnioski dotyczące zmian i ulepszeń, nasuwające się po zakończeniu imprezy.

Ogólnie można stwierdzić, że solidne przygotowanie spływu na wszystkich etapach gwarantuje jego sukces. W szczególności jednak powodzenie to uzależnione jest od trafności dokonanego rozeznania potrzeb środowiska, od inwencji i oryginalności organizatorów, od starannego wykonania wszystkich czynności.